

ГРА-ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ АКТИВНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

GAME-EXPERIMENTING AS A MEANS OF DEVELOPMENT OF PRESCHOOL RESEARCH ACTIVITIES

Стаття присвячена одній із актуальних проблем сучасної дошкільної освіти – забезпеченню цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок. За сучасних умов вихователі закладів дошкільної освіти не повинні залишати поза увагою застосування різноманітних засобів і прийомів розвитку дослідницької активності дитини, вихованню в неї прагнення до здобуття нових знань.

Потреба дитини в нових враженнях лежить в основі виникнення і розвитку невичерпної дослідницької активності, спрямованої на пізнання навколишнього світу. Дослідницька активність стимулює пізнавальну діяльність дошкільників, розвиває творчі здібності, зміцнює здоров'я на основі підвищення загального рівня рухової активності. Метою статті є обґрунтування доцільності використання гри-експериментування як засобу розвитку дослідницької активності дітей. Автором зазначено особливості гри-експериментування від інших видів діяльності. Визначено мету та структуру гри-експериментування, як різновиду ігор, які є способом розвитку власної активності дитини. Висвітлено перелік приладів і матеріалів для оформлення осередка експериментування, який повинен розташовуватися згідно з тематичним принципом і відповідно до плану роботи педагога, що дозволить дітям надалі закріпити пройдений матеріал у самостійній пошуковій діяльності та вільно експериментувати, що сприятиме їх дослідницькій активності.

У статті зазначено, що організація та проведення гри-експериментування з дітьми сприяє формуванню уявлень зі сфери природознавства, фізичних, астрономічних, хімічних уявлень. Також цей вид ігор сприяє розвитку дослідницької активності дошкільників і створює ефективні умови для формування сенсорно-пізнавальної та природничо-екологічної компетенції дошкільників, що є найважливішим завданням сучасної освіти.

Ключові слова: діяльність, дошкільний вік, вихователь, заклад дошкільної освіти, дослід-

ницька активність, гра-експериментування, експеримент, осередок експериментування.

The article is devoted to one of the urgent problems of modern preschool education – ensuring the holistic development of the child, his physical, intellectual and creative abilities through education, training, socialization and formation of the necessary life skills. In modern conditions, preschool teachers should not neglect the use of various tools and techniques for the development of the child's research activity, the nurturing of her desire for new knowledge.

The child's need for new experiences is at the heart of the emergence and development of inexhaustible research activity aimed at understanding the world. Research activity stimulates the cognitive activity of preschoolers, develops creativity, strengthens health by increasing the overall level of motor activity. The purpose of the article is to substantiate the feasibility of using game-experimentation as a means of developing children's research activity. The author points out the features of game-experimentation from other activities. The purpose and structure of the game-experimenting are defined as a kind of games, which are a way of developing the child's own activity. The list of tools and materials for the design of the cell of experimentation, which should be arranged in accordance with the thematic principle and in accordance with the plan of the teacher, which will allow the children to further consolidate the passed material in independent search activity and freely experiment, which will facilitate their research activity.

The article states that the organization and conduct of game-experimenting with children contributes to the formation of ideas in the field of science, physical, astronomical, chemical ideas. Also, this type of games contributes to the development of research activity of preschoolers and creates effective conditions for the formation of sensory, cognitive and environmental competences of preschoolers, which is the most important task of modern education.

Key words: activity, preschool age, educator, preschool education institution, research activity, game-experimenting, experiment, experimentation center.

УДК 373.027.8

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2020-20-2-30>

Карук І.В.,

асистент кафедри дошкільної та початкової освіти

Вінницького державного педагогічного університету

імені Михайла Коцюбинського

Постановка проблеми у загальному вигляді.

Інноваційні процеси в системі дошкільної освіти вимагають зміни поглядів педагогів на забезпечення нових підходів до організації освітнього процесу з дітьми. В умовах модернізації дошкільної освіти значну увагу приділяють:

1) створенню сприятливих умов розвитку дітей відповідно до їх вікових та індивідуальних особливостей і нахилів;

2) розвитку здібностей і творчого потенціалу кожної дитини як суб'єкта взаємин із самим собою, іншими дітьми, дорослим і світом.

Метою дошкільної освіти є забезпечення цілісного розвитку дитини, її фізичних, інтелектуальних

і творчих здібностей шляхом виховання, навчання, соціалізації та формування необхідних життєвих навичок [2].

Дошкільний вік вважається періодом розквіту дитячої дослідницької активності. Зміст Базового компонента дошкільної освіти побудовано відповідно до вікових можливостей дітей на основі компетентнісного підходу. У новій редакції Базового компонента дошкільної освіти, а саме в розділі «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі» зазначено, що проявами такої активності є інтерес дитини до довкілля та самої себе; активне сприймання предметів, об'єктів людей, подій; спостережливість, кмітливість, допитливість, вмиле вико-

ристання побаченого й почутого раніше, спроби самостійно доходити висновків, знаходити нове у знайомому та знайоме у новому, вміння радіти зі своїх відкриттів; планування своєї пізнавальної діяльності, втілення її на практиці; зміна, за потреби своїх планів, поведінки; інтерес до дослідництва, експериментування з новими матеріалами. Сенсорно-пізнавальна освітня лінія спрямована на інтеграцію змісту дошкільної освіти, формування у дітей пошуково-дослідницьких умінь, елементарних математичних уявлень, цілісної картини світу, компетентної поведінки в різних життєвих ситуаціях. Отже, важливо створювати в закладі дошкільної освіти спеціальні умови, які сприяють пізнавальній, дослідницькій, експериментальній діяльності дітей [1].

Тому актуальною проблемою сучасної дошкільної освіти є пошук ефективних шляхів виховання та розвитку креативної, ініціативної особистості, здатної до реалізації свого творчого потенціалу і дослідницької активності в різних видах діяльності.

Дітям, за своєю природою, властива орієнтація на пізнання довкілля, на дослідження об'єктів і явищ дійсності. Для дошкільнят характерний підвищений інтерес до всього, що відбувається навколо [6]. Тому саме в цей період створюються важливі передумови для розвитку дослідницької активності й пізнавальних інтересів дітей.

У педагогіці дослідницьку активність визначають як мобілізацію інтелектуальних, морально-вольових і фізичних сил дитини на досягнення конкретних цілей навчання і виховання [5]. Дослідницька активність дозволяє організувати процес пізнання так, щоб дитина мала можливість запитувати і самостійно знаходити відповіді на них. Набуваючи досвід дослідницької поведінки, діти тренуються в побудові взаємин із навколишнім світом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема розвитку дослідницької активності привертала увагу представників різних напрямів упродовж багатьох століть (Л.А. Венгер, О.В. Запорожець, І.П. Лернер А.М. Матюшкин, М.М. Поддяков, О.І. Савенков, Н.Б. Шумакова, Г.І. Щукіна та ін.).

Так, М.М. Поддяков сформулював гіпотезу про те, що в дитячому віці провідним видом діяльності є не гра, як це прийнято вважати, а експериментування: «Фундаментальний факт полягає в тому, що діяльність експериментування пронизує всі сфери дитячого життя, всі види дитячої діяльності, у т. ч. й ігрову. Остання виникає значно пізніше за діяльність експериментування» [4, с. 190].

Над проблемами запровадження методу нескладного експериментування в роботі з дошкільниками в Україні як виявом дослідницької активності працювали і працюють науковці: Г.В. Беленька, К.Л. Крутій, Н.В. Лисенко, З.П. Плохій, Н.Ф. Яришева та ін. Вони розробили структуру, умови та зміст дослідницької діяльності дошкільників.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проаналізувавши науково-педагогічну літературу з теми, ми можемо зазначити, що питання організації гри-експериментування як засобу дослідницької активності дітей дошкільного віку вивчалось недостатньо. Зважаючи на вищезазначене, тема статті є доволі актуальною.

Мета статті – проаналізувати значення й особливості організації гри-експериментування як засобу розвитку дослідницької активності дітей дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Розвиток дослідницької активності в дітей дошкільного віку відбувається поступово, відповідно до логіки пізнання предметів навколишнього світу і логіки самовизначення особистості в довіллі. Найважливішим завданням педагогів є визначення шляхів, дидактичних умов, педагогічної системи стимулювання дослідницької активності дитини дошкільного віку. Розвиток пізнавальних процесів у дошкільному дитинстві є підґрунтям для подальшого шкільного навчання.

Пізнання найкраще відбувається у процесі практичної діяльності дитини, тобто може реалізуватися лише у власній, самостійній діяльності, що найближче підводить дитину до експериментування, в іграх, які мають дослідницький (експериментальний) характер.

Гра-експериментування – це гра на основі експериментів із предметом (предметами). Під час таких ігор дитина пізнає невідомі її властивості предметів, явищ, а також їх взаємозв'язки. Інтелектуальна напруга, яка супроводжує дитину під час гри, викликає у неї різні інтелектуальні почуття: приємність, тріумф, задоволення від того, що вона пізнала, досягнула, дійшла висновку.

Метою гри-експериментування є:

- ознайомлення дітей із явищами й об'єктами навколишнього світу;
- розвиток у дітей дослідницької активності, допитливості, прагнення до самостійного пізнання;
- поглиблення уявлень дітей дошкільного віку про живу і неживу природу їх взаємозв'язок та особливості;
- розвиток мовлення та збагачення лексики.

Під час гри-експериментування дитина пізнає світ, поводить як дослідник, несвідомо, інтуїтивно відкриває схему дій. Цей різновид ігор є способом розвитку власної активності дитини. Специфіка її полягає у змісті: дитина діяльнісно та самостійно здобуває досвід розумових дій, вона думає, пізнає функціональні властивості предметів і явищ, їх ознаки, властивості, а також різні причинно-наслідкові залежності предметів і явищ. Так, К.Л. Крутій визначено структуру гри-експериментування. До неї входять [3, с. 20]:

- постановка, формулювання проблеми;

- висування припущень, відбір способів перевірки;

- перевірка гіпотез;
- підведення підсумків, висновок;
- фіксація результатів;
- запитання дітей.

Зазначені ігри використовуються в освітньому процесі закладу дошкільної освіти на основі таких положень:

- доступності змісту гри;
- віку і досвіду дітей, провідного виду діяльності;
- орієнтації на забезпеченні «культурної практики» дітей у грі;
- поєднання наочного матеріалу і дій, словесного коментаря вихователя і дій дітей;
- збереження тривалого емоційного настрою дітей, активізації допитливості;
- адекватного дотримання темпу і часу проведення гри в педагогічному процесі;
- поступового ускладнення ігор.
- Проведення ігор-експериментів із дітьми сприяє формуванню уявлення про:
  - фізичні, біологічні та хімічні властивості води, світла, звуку тощо;
  - уявлення зі сфери природознавства: про різновиди каменів, черепашок, мінералів, ґрунту, про різноманітність природно-кліматичних зон, тваринного світу;
  - фізичні уявлення: вимірювання об'єму й обсягу, маси, часу, температури;
  - елементарні уявлення з астрономії: зміна дня і ночі, сезонів; планети, сузір'я, зоряне небо («властивості магнітів і магнетизм», «звук», «властивості води» тощо).
- Для того, щоб діти могли самостійно експериментувати та відповідно грати в такі ігри, в закладі дошкільної освіти повинно бути створено спеціальне предметне середовище – осередок експериментування. Для оформлення осередка експериментування використовують різний матеріал і прилади, а саме:
  - харчові продукти (сіль, цукор, борошно, крупи, насіння рослин);
  - природний матеріал: тирсу, пісок, шишки, жолуді, сухе листя);
  - посібники;
  - прилади для проведення дослідів (залежно від віку малюків використовуються: пробірки, магніти, лупи, мікроскопи, ваги, шприци без голок, піпетки, дерев'яні палички, гумові груші, лінійки, сантиметрові стрічки);
  - картон, кольоровий папір, ножиці, тканини, обрізки шкіри, хутро;
  - гумові іграшки, контейнери для зберігання матеріалів тощо;
  - харчові барвники, гуаш;

- для дітей старшої групи в куточку поміщають схеми і таблиці з алгоритмами проведення дослідів тощо.

Особливості гри-експериментування від інших видів діяльності дітей:

1. Отримання дітьми під час гри-експериментування реального пізнавального або продуктивного результату, а також пізнавального досвіду, який може бути використаний ними творчо і самостійно в реальному житті.

2. Органічне поєднання уявної ігрової ситуації та реальної ситуації експериментування – при здійсненні дій за рішенням пошукової завдання (пред'явленої проблемної ситуації) дитина виконує роль експериментатора за пропонованими педагогом темою (експериментальна лабораторія) і сюжетом гри.

3. Єдність емоційних та інтелектуальних процесів (Л.С. Виготський) – в ході гри дитина здійснює реальний експеримент, виконуючи роль експериментатора, що допомагає їй здійснити адекватне емоційне реагування в ситуаціях інтелектуальної діяльності; інтелектуальні емоції в ході проведення експерименту й емоції від гри підсилюють інтелектуальні процеси, стимулюють пізнавальну активність і самостійність.

4. Поєднання позиції педагога як ігрового партнера і навчальної ролі – він здійснює рішення освітніх завдань, організацію дитячого експериментування і керівництво нею, не руйнуючи ігрову уявну ситуацію.

5. Можливість гнучкої зміни ігрової позиції педагога і способів керівництва експериментальною діяльністю дітей – педагог у реалізованих ігрових сюжетах визначає (і за необхідності змінює) тип рольових відносин, свою роль і способи реалізації.

Отже, дослідницька активність впливає на розвиток дитини, оскільки дає досліднику реальні уявлення про різні сторони досліджуваного об'єкта, про його взаємини з іншими об'єктами і з середовищем існування. Необхідність давати звіт про побачене, формулювати виявлені закономірності й висновки стимулює розвиток психічних процесів (пам'яті, мислення, мовлення, уяви, уваги) дітей. Наслідком є не просто засвоєння знань, які дає педагог, не тільки ознайомлення дітей з новими фактами та явищами, а й накопичення фонду розумових прийомів і операцій, власного досвіду. Гра-експериментування як засіб розвитку дослідницької активності також неабияк впливає на емоційну сферу дітей, на розвиток творчих здібностей, надає широкі можливості для взаємодії з дітьми, виявлення та збагачення їх досвіду, спонукання дошкільників до активного пізнання світу. Діти під час цієї гри розв'язують дослідницькі завдання, активізуючи свій попередній досвід, мобілізують інтелектуальний потенціал, навчаються висувати і перевіряти власні гіпотези, робити висновки.

Висновки. Отже, можна стверджувати, що проблемі пізнавального розвитку та дослідницької активності дошкільнят теоретиками приділяється значна увага, це у свою чергу вимагає прискіпливого ставлення з боку педагогів до зазначеної проблеми. Використовуючи експериментування, пізнавальні завдання, а також ігри-експериментування задля розвитку дослідницької активності дітей дошкільного віку, педагог забезпечує стадійний перехід, якісні зміни в розвитку пізнавальної діяльності дошкільнят, і в них виникає стійка дослідницька активність, яка є однією з важливих умов подальшого творчого розвитку, успішного навчання у школі.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / Авт. кол-в: Богуш А.М., Беленька Г.В., Богінч О.Л., Гавриш Н.В., Долинна О.П., Ільченко Т.С., Коваленко О.В., Лисенко Г.М., Машовець М.А., Низковська О.В., Панасюк Т.В., Піроженко Т.О., Поніманська Т.І., Сідельнікова О.Д., Шевчук А.С., Якименко Л.Ю. Київ : Видавництво, 2012. С. 26.

2. Закон України «Про освіту». URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.

3. Крутій К.Л. Природничо-наукова освіта дошкільників: блоково-тематичне планування на засадах інтеграції та методичні поради. Зима-білосніжка. Запоріжжя : ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2017. 124 с.

4. Поддьяков Н.Н. Мышления дошкольников. Москва : Педагогика, 1977. 212 с.

5. Щербаківа К.Й., Григоренко Г.І. У сім'ї росте дитина. Київ: Видавництво «Неопалима купина». 240 с.

6. Karuk I.V. Development of search and research activity of preschool children during the use of the technology "Educational trip". *Imperatives of Civil Society Development In Promoting National Competitiveness : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference*. Volume I, December 13–14, 2018. Batumi, Georgia : Publishing House "Kalmosani", 2018, p. 254–257.

7. Kolesnik K.A. Psychology of interpersonal relationships of preschool age in a team. *Imperatives of Civil Society Development In Promoting National Competitiveness : Proceedings of the 1st International Scientific and Practical Conference*. Volume I, December 13–14, 2018. Batumi, Georgia : Publishing House "Kalmosani", 2018, p. 229–231.